

Koncept etna na Etnofestu: analiza značenja etno muzike na subotičkom festivalu Etnofest

Predmet ovog rada je analiza konstrukcije koncepta etna kroz muzičke koncerte koji se u Subotici organizuju u sklopu festivala Etnofest. Građa je prikupljena semistruktuiranim dubinskim intervjuima sa članovima organizacije festivala, kao i opservacijom sa participacijom na samom festivalu. Pokazano je da je festival zasnovan na shvatanju kulture koju karakterišu jasno definisane karakteristike (običaji, verovanja, ponašanje, itd.). Na osnovu ovakvog shvatanja kulture moguć je i koncept multikulturalizma (koji organizatori festivala propagiraju), a koji je usko povezan sa konceptom etna. Uočena je veza između muzike, kulture, tradicije i etničkog (nacionalnog) identiteta. Kada se etno muzika koristi za predstavljanje „naše” kulture „drugima”, njena uloga je konstruisanje etničkog identiteta.

Uvod

Poslednjih godina je sve češća popularna upotreba akademskog termina etno, pri čemu on dobija i političko značenje. Reč etno potiče od starogrčke reči etnos, koja je označavala grupu koju karakterišu homogenost i velika biološka i kulturološka sličnost među njenim pripadnicima. Tokom istorije, termin etnos je menjao značenja i konotaciju, a njegovo značenje danas postaje sve više političko (Nedeljković 2007). Sam pojam etno danas nema univerzalnu definiciju, a ni etno muzika nije tačno određen muzički pravac, već postoje brojna tumačenja ovih pojmova. Kao što je već rečeno, etno više nije samo akademski (antropološki) termin, već je vrlo zastupljen u javnom diskursu, što se može primetiti i iz

naziva ovog festivala. Veliku zastupljenost popularne upotrebe ovog termina Ivan Čolović (2006) naziva „etnomanijom”. Reč kao što je etno, koja se koristi i definiše u velikom broju različitih konteksta, postaje „prazni označitelj”, odnosno pojam kojem se može pripisati bilo kakav smisao. U skladu s navedenim, tema ovog istraživanja je bio analiza upotreba koncepta etna na Etnofestu.

Predmet istraživanja ovog rada bili su muzički koncerti koji su se održavali tokom poslednja dva dana Etnofesta 2009. godine. Etnofest je festival koji se jednom godišnje održava u Subotici i na Paliću, a predstavljen je kao „multikulturni projekat koji okuplja umetnike iz raznih krajeva sveta, sa namerom da predstavi njihovo kulturno nasleđe, ali i nove muzičke i druge umetničke forme koje se razvijaju inspirisane raznovrsnom kulturnom baštinom koja nas okružuje” (<http://www.etnofest.org/>). Cilj rada bio je analiza načina na koji se koncept etna konstruiše kroz ovaj festival.

Miroslava Lukić-Krstanović (2005) navodi da festivali predstavljaju značajan oblik društvene komunikacije, jer nisu samo kreacija, već i refleksija društva. Naime, iz načina na koji se određeni idejni koncepti promovišu na festivalima može se zaključiti kako te koncepte tumače njihovi promoteri (organizatori festivala). U slučaju ovog rada, na osnovu prikupljene građe, pokušaćemo utvrditi na koji način se Etnofestom konstruiše koncept etna.

Teorijski okvir

Etnos, kultura i tradicija

Termini etno, etnička grupa, etnicitet, i dr. izvedeni su iz termina etnos. Prema Nedeljkoviću, „podela na etničke grupe zasnovana je na razlikama između grupa koje predstavljaju, uslovno govoreći,

Iva Bačić (1992), Subotica, Matka Vukovića 10, učenica 4. razreda Gimnazije „Svetozar Marković” u Subotici

Tijana Jakišić (1992), Bačka Topola, Lenjinova 40, učenica 3. razreda gimnazije „Dositej Obradović” u Bačkoj Topoli

primarne okvire identifikacije, zatim na potrebi za klasifikacijom tih grupa, kao i na uverenju da je te razlike moguće standardizovati, podvesti pod jedan princip” (Nedeljković 2007: 11). Za razumevanje etnosa i njegovih izvedenica, važno je i razumevanje pojma kulture. Starije definicije etnosa posebno su isticale statične kulturne kategorije kao objektivne parametre pripadnosti (Nedeljković 2007). S druge strane, novije definicije etnosa koje stavljaju akcenat na pojam etničkog identiteta, premeštaju akcenat s kulturnog sadržaja na manifestacije etničkog putem međusobnih kontakata i komunikacije. Prema Bartu, etnicitet predstavlja pre svega relaciju, a ne esencijalnu kategoriju. On zastupa stav da je za konstruisanje etničkog identiteta bitnije „ko nismo” nego „ko jesmo”, te da su granice te koje su ključne za razvoj etničkih identiteta, tj. da su susedni „drugi” konstitutivan elemenat „nas” (Bart 1997). Etnički identitet se formira i opstaje kroz dodire sa drugim etničkim grupama (Bart 1997, citirano u Nedeljković 2007). Razlika između „nas” i „njih” ne može se odrediti ukoliko ne postoji kontakt između „nas” i „njih”, te u skladu s tim, izvor etniciteta nisu kulturološke razlike, već kulturna komunikacija, a sadržaj kulturnih razlika formira se upravo na ovim tačkama dodira. Nacionalni identiteti se takođe konstruišu na osnovu opozicije „mi”-„oni” (Bart 1997). Veber, koji etničku grupu definiše na osnovu subjektivnog verovanja u zajedničko poreklo, naglašava da izvor etniciteta treba tražiti u proizvođenju, održavanju i produbljivanju razlika, a ne u posedovanju nekih tačno određenih kulturnih osobina (Bart 1997, citirano u Nedeljković 2007).

Pod pojmom kulture se u klasičnoj antropologiji obično podrazumeva „način života određenog naroda, određenog perioda ili određene društvene grupe” (Williams 1983: 90). Međutim, to ne podrazumeva ideju da je kultura celovita, jasno ograničena celina, odnosno skup karakteristika određene grupe, već se kulturom smatra skup „diskurzivnih formacija koje nisu usko vezane za pojmove organskog jedinstva, tradicionalnog kontinuiteta i jednostavne veze jezika (kao ‘kulturne specifičnosti’) i jedinstvenog lokaliteta” (Clifford 1988: 274-275). Savremeno shvatanje kulture ističe dinamičnost i parcijalnost kulture kao dinamične kategorije, a ne statične karaktersitike neke grupe (Bruman 1999).

Sam koncept kulture nije isključivo akademski pojam, već je široko upotrebljavan i u svakodnevnom govoru, pri čemu se pod njim često podrazumevaju

lokalne specifičnosti, način života određene grupe ljude, itd. Strathern navodi: „izgleda da se kultura javlja u svemu, kao model ili način prezentacije preko koga bilo ko može opisati sličnosti i razlike između naroda i na bilo kom nivou – poput epohe, organizacije ili sopstvenog identiteta” (Strathern 1995: 156, citirano u: Brković 2007: 323). Slično tome, poslednjih godina došlo je do ekspanzije pojma „etno”, te je on zastupljen u javnom diskursu, u nazivima mnogih stvari, kao što su: kafići, čajevi, majice (ethno tee-shirts), tetovaže (ethno tatoos), barovi, turistički lokaliteti, filmski i književni žanrovi (ethno fiction), pojava koju Čolović kako je pomenuto naziva „etnomanijom” (2006).

Popularni koncept kulture je često usko povezan sa idejom tradicije i dugovečnosti. U antropologiji, tradicija je ranije predstavljala termin koji se odnosi na ustaljene šeme u verovanjima, običajima, vrednostima, ponašanju, znanju i veštinama koje se prenose sa generacije na generaciju putem procesa socijalizacije unutar određene populacije (Seymour-Smith 1988). Međutim, prema Hobsbomu (2002) mnoge „tradicije” su zapravo novijeg porekla, a ne stare i vekovne, kako se inače tvrdi. Ove novije tradicije označavaju se terminom „izmišljene tradicije”, a proces njihovog konstruisanja izrazom „izmišljanje tradicije”. Kod izmišljenih tradicija, kontinuitet sa prošlošću je podrazumevan, ali je veza sa prošlošću često nejasna i pribegava se fiktivnom prikazivanju istorije. Izmišljanje tradicija se odvija pre svega sa ciljem usopstavljanja osećaja zajedništva ili članstva u zajednici, i radi legitimizacije institucija, statusa ili odnosa identiteta.

Etno muzika/muzika sveta

Koncept tradicije zasniva se, dakle, na ideji o (zamišljenom) kontinuitetu određenih praksi. Čolović (2006) smatra da se u središtu diskursa o etno muzici nalazi traganje za autentičnošću muzike, kulture i samog čoveka, koja se skriva u etničkom identitetu, kao nečemu što postoji oduvek. To traganje za fiktivnom autentičnošću je jedno od karakteristika izmišljanja tradicije i važan je segment u procesu konstruisanja nacija, odnosno etničkih grupa. Nijedna zajednica nije sama po sebi etnička, već ona to postaje kroz odnos sa drugim zajednicama i manifestaciju identiteta njenih pripadnika u društvenoj praksi (Nedeljković 2007).

Za Čolovića (2006), etno muzika predstavlja samo sinonim za muziku sveta (world music). Njeni

stvaraoci i promoteri navode da im je cilj da prevaziđu granice između „muzičkih tradicija”, ali ih, kako Čolović objašnjava, u tome sprečava upravo vera u realnost tih granica (*ibid*: 313). S obzirom na to da se etnički identitet konstruiše kroz dodire sa drugim etničkim grupama (Nedeljković 2007), ideja muzike sveta kao nečemu što prevazilazi te etničke granice nije moguća, baš zbog toga što se na tim granicama zasniva.

Gibo (Guilbalt 1997) tvrdi da je etiketa world music konstruisana da bi se konstruisala ideja da je svaka kultura homogena i da pripada određenoj ograničenoj teritoriji, kao i da bi se usadila ideja da svaka rasa poseduje određene biološke i muzičke karakteristike. Ona je zaključila da konstrukt deteritorijalizovanih nacija, koji se promovise muzikom sveta, dovodi do stvaranja novog nacionalizma, tako što su određeni izvođači putem (a ne uprkos) svojih internacionalnih delovanja angažovani u novoj formi konstruisanja nacija i jačanja nacionalnog identiteta. Izvođači muzike sveta su teritorijalno određeni jer potiču iz određene države, i svojom popularnošću mogu da doprinosе jačanju nacionalnog identiteta kod stanovnika države iz koje potiču (*ibid*). Kada se govori o nekom izvođaču i njegovoj muzici, naglašava se njegovo poreklo i ističe se „čija” je to etno muzika, čime se, preko muzike, konstruiše etnički identitet stanovnika te oblasti.

Prema Čoloviću (2006) termin etno se, kada se koristi u kontekstu muzike u Srbiji, nudi kao novi žanr popularne muzike s folklornom osnovom. Etno muzika u Srbiji je „verna autentičnim izvorima srpskog narodnog melosa, ali je otvorena i za ukrštanja sa muzikom drugih naroda na Balkanu i za korišćenje drugih modernih muzičkih formi (pre svega, džez i roka) i savremene produkcijske tehnologije“ (*ibid*: 6), i predstavlja se kao „po duhu nacionalna, a po formi moderna, i uz to, politički korektna sa stanovišta demokratskih standarda, jer se uključuje u proces interkulturalnog dijaloga“ (*ibid*). U skladu s tim, instrumenti koji se koriste za izvedbu etno muzike najčešće predstavljaju instrumente „tradicionalne narodne muzike”, no nije strana ni upotreba „modernih” i električnih instrumenata. Čolović navodi da se uobičajeno razumevanje muzike sveta svodi na to da se ona predstavlja kao autentična i različita od onoga što se pretpostavlja da publika smatra dominantnom muzikom sredine u kojoj živi. Etno muzika/muzika sveta se često opisuje kao pozitivna energija koja je

ukorenjena u jednom prostoru i jednoj etničkoj zajednici, ali ima „univerzalnu vrednost” (*ibid*).

Građa

Osnovni metod za prikupljanje građe kojim smo se služile u ovom istraživanju bili su polustrukturirani dubinski intervjui sa tri osobe iz organizacije. Upotrebljeni su takođe i zvanična web-prezentacija Etnofesta i prospekti festivala. Prisustvovalе smo svim muzičkim koncertima koji su predmet našeg istraživanja i napravile etnografsku belešku o njima.

Kao što je rečeno u uvodu, na zvaničnom sajtu festivala Etnofest je predstavljen kao „multikulturalni projekat koji okuplja umetnike iz raznih krajeva sveta, sa namerom da predstavi njihovo kulturno nasleđe, ali i nove muzičke i druge umetničke forme koje se razvijaju inspirisane raznovrsnom kulturnom baštinom koja nas okružuje“ (odjelak O festivalu, <http://www.etnofest.org>). Jedan od organizatora festivala je u toku intervjua predstavio Etnofest kao „pojam bez granice u svetu kulture i razvoja međukulturalnog dijaloga” i rekao da je on „velika kapija koju smo otvorili za sve kulturne, socijalne, emotivne i društvene veze koje će se ovde razvijati, i trajati u nedogled”. U sklopu Etnofesta, pored muzičkih koncerata koji su predmet našeg istraživanja, organizuju se i kraći muzički nastupi, umetničke radionice, izložbe i projekcije dokumentarnih filmova. U toku 2009. godine, kada je ovo istraživanje rađeno, festival je održan u periodu od 1. do 21. juna: do 19. juna na više lokacija u Subotici (Baš kuća, Otvoreni univerzitet, Café Sax, Gradski muzej), 19 i 20. juna na Letnjoj pozornici na Paliću, a 21. juna održana je jedna kulinarska radionica na Paprika čardi na Paliću. Na festivalu su učestvovali izvođači iz Norveške, Bugarske, Mađarske, Brazila, Austrije, Švajcarske, Nemačke, Španije, Belgije, Francuske, i Bosne i Hercegovine.

Letnja pozornica, na kojoj se održavao muzički deo Etnofesta 2009, je ograđeni, otkriveni prostor, smešten u šumi kraj Paličkog jezera. Glavni deo Letnje pozornice čini otvoreni amfiteatar, u čijem se dnu nalazi glavna bina. Takođe postoje još i mala bina i kafić. Do glavne bine, osim silaskom niz amfiteatar, posetioci su mogli doći i okolnom stazom, koja je vodila posetioca polukružnom putanjom oko amfiteatra. Duž ove staze, bili su štandovi na kojima su prodavani ručno izrađeni artikli, poput pletene/štrikane odeće, ukrasnih lampi

napravljenih od bojene trske, glinenog nakita, Kurtuš kolača, itd.

Za vreme nastupa izvođača, posetioci su sedeli u amfiteatru ili stajali ispred male bine, u zavisnosti od toga gde se izvedba održavala. Prvo su nastupali izvođači čija je muzika imala sporiji ritam, a na kraju izvođači čija je muzika bila bržeg ritma, usled čega su ljudi ustajali sa svojih klupa da bi stali ispred bine (igrajući, pevajući). Starosni raspon posetilaca bio je pretežno između 20 i 45 godina.

Građa prikupljena na osnovu intervjua

Osnovni ciljevi Etnofesta, na osnovu odgovora dobijenih od organizatora u intervjuima, mogu se sumirati na sledeći način:

Stvaranje otklona od onoga što organizatori poimaju kao dominantan vid etno stvaralaštva u Srbiji. Jedan od informanata smatrao je da je kulturno-istorijsko nasleđe „nešto lepo”, ali da je potrebno odmaći se od njega i ići u korak sa „prijateljima iz inostranstva”, pronaći nove umetničke forme i načine izražavanja, i „našu tradiciju ubaciti u te nove šablone koji će biti prepoznatljivi u inostranstvu i prijemčiviji novijim generacijama”. U skladu s narečenim, rekao je da oni ovim festivalom žele edukovati okruženje, koje „ni izbliza nije upoznato sa tim šta je etno stvaralaštvo”. Drugi informant je objasnio da poimanje etna u Srbiji nastaje pod uticajem onoga što propagiraju mediji i „ne ide dalje od Žikine šarenice”.

Razvoj „međukulturnog dijaloga i prevazilaženje društvenih granica”. „Stvarno je Etnofest jedna mešavina, jedan, kako smo ga mi nazvali, 'pojam bez granica' u razvoju tog nekog kulturnog dijaloga, jer zaista je to negde ono što želimo da pokažemo”, rečeno je. Takođe je navedeno da festivalom žele „pokušati prevazići sve barijere i granice, što uključuje i generacijske gapove, razlike među polovima, među nacionalnim skupinama, čak i na ovoj teritoriji ovde, kod nas; i u svakom smislu bez ikakvih predrasuda čak i do toga da pokušavam da prevaziđemo granice u tom muzičkom smislu, dakle bez definitivnog određivanja, šta je etno, šta je jazz, itd.”

U vezi s drugom tezom, pomenuta su sledeća idejna rešenja:

Povezivanje lokalnih muzičara sa muzičarima iz inostranstva, putem radionica i muzičkih pro-

jekata, „u cilju razmene znanja i iskustva, što bi kao krajnji rezultat imalo podizanje umetničkog kvaliteta učesnika” i „stvaranje scene”. Jedan informant je objasnio da nameravaju „spojiti ljude, i da oni, u stvari, razmene ideje, i da onda shvate gde smo i šta smo. Ne u smislu da shvate da smo mi daleko od toga, nego da shvate da stvarno i mi imamo nešto da ponudimo, i da stvarno iz ovog regiona može da se nešto i nauči, da se ponese, i da to sve može da posluži kao svojevrsna inspiracija.” Takođe su govorili o promovisanju lokalnih muzičara-umetnika na partnerskim festivalima, kao što su Mediwave (Gjor, Mađarska), i povezivanju sa organizacijama Flonflons (Lil, Francuska), World Music Centar (Mostar, Bosna i Hercegovina) i Via Lactea (Belgija).

Povezivanje Etnofesta sa sličnim festivalima u EU. Kako je objašnjeno, „postoji tendencija umrežavanja organizacija i festivala, te zajedničkog pisanja projekata i nastupa na konkursima za sredstva, koja bi opet omogućila razmenu npr. muzičara, umetnika, organizaciju radionica ... [u pitanju je] povezivanje bliskih regiona, međusobno upoznavanje preko kulture, rušenje predrasuda, itd.” Na ovaj način se „otvaraju mogućnosti da muzičar sa ovog prostora zaroni dublje u muziku sa nekog drugog područja, te je predstavi nama, i obrnuto”, jer „kada to čujemo, kada u tome imamo privilegiju da doživimo, pomalo se svi menjamo”. Jedan informant je naveo da smatra da su muzičari sa Balkana, zbog toga što su odavde, u zaostatku u odnosu na ostale muzičare nebalkanskog porekla, zbog potreba za vizama, manjka para i neobaveštenosti (što pojašnjava izrazom „zatvorenost u ovdašnje okvire”), i da je generalni problem to što imaju mali broj prilika da sviraju na inostranim festivalima, zbog čega im nedostaje iskustva i rutine.

Etablirati Etnofest kao najznačajniji world music festival u regionu tokom narednih desetak godina. Usput je rečeno da se njihovo udruženje naziva „Etnofest World Culture”, uz komentar da je ono time smešteno u neki širi koncept, baš kao što je i festival smešten u širi kontekst.

Iz razgovora o muzici sa festivala, mogu se izdvojiti tri ključna motiva.

Etno i svetska muzika. Objasnjeno je da bi možda prikladnije bilo reći da se festival bavi svetskom muzikom, nego etno muzikom. Jedan informant je muziku sveta definisao kao „pojam koji

postoji 25 godina, a uspeo je na jedan čudan način da obuhvati svu tu muziku koja je neko istorijsko nasleđe svih naroda u svetu“. Drugi informant je pojam muzike sveta poistovetio sa pojmom etna, i tumačio ih je na sledeći način: „Etno je u smislu da se nacionalna ili etnička muzika, prepoznatljiva kao takva, prožima sa mnogim drugim žanrovima: vrlo često [su to] jazz, fusion, blues, rock, electro.“ Rečeno nam je i da promovisanjem muzike sveta na festivalu pokušavaju „predstaviti kvalitetnu muziku koja vuče korene iz etničkog muzičkog nasleđa, i zatim upoznavanjem i umrežavanjem mladih muzičara i ljubitelja, stvoriti možda neku novu muziku, neki novi kvalitet“.

„**Naš izvorni melos**“. Prema mišljenju menadžera za odnose sa javnošću festivala, etno predstavlja „naš izvorni melos“, što znači: „u Srbiji truba, naravno harmonika, i naravno tamburaši; svako područje Srbije nosi neku svoju tradiciju i neki svoj zvuk“. Ova sagovornica je takođe objasnila da „kada slušaš ove novokomponovane nazovi-narodnjake, čuješ tehno beat kako udara u mozak, i čuješ turski melos s druge strane“, i dodala da isto tako postoji i „naš melos“, no iako „ima malo turskog i u našem nasleđu“, nema ga „toliko koliko se kod nas forsira“. Prema njoj, u etno spada „uopšte, način života jedne regije – muzika, hrana, ponašanje, sve“, što je potkrepila primerima: „Kad odeš u Srbiju dole, ljudi su veoma srdačni, dok su na severu malo hladniji. Dole imaš leskovačku pljeskavicu, a ovde gore neka možda i mađarska jela, itd.“

Arhaičnost i autentičnost. Informanti su naglasili značaj arhaičnosti i autentičnosti u etno muzici. Pomenut je španski sastav koji je bio pozvan na festival, a za svoje izvedbe koristi chalapartu, „arhaičan baskijski udarački instrument“, kao i još jedan španski sastav, kog čine dva čoveka, od kojih jedan svira hurdi gurdi, „arhaičan instrument iz srednjeg veka“ (kasnije je, iz razgovora sa samim izvođačima, dobijena informacija da je instrument iz dvanaestog veka koji se može u sličnom obliku naći i u Mađarskoj i Rumuniji). Jedan informant je govorio o braći Teofilović, kao „biserima srpskog stvaralaštva“, što je potkrepio stavom da „treba pronaći šta je to u nekoj muzičkoj tradiciji šta se nije menjalo“ i „ići negde daleko korenima da bi se našlo ono što je najkvalitetnije i što je iskonsko“. Način na koji braća Teofilović stvaraju muziku, bio je opisan na sledeći način: „Oni su uzeli iz određene, hajde da kažem, pesme, ili iz određene melodije, ili određene tekstove

su uzeli i prepevali po otprilike nahodenju kako je to moglo da bude pre 300 ili 400 godina, zato što od pre 300 ili 400 godina, naravno, ne postoji pisano o tome kako je to izgledalo“.

Analiza

Informanti su isticali da žele uticati na promenu u poimanju etna u Srbiji, te je muzika koja se na festivalu mogla čuti bila predstavljena kao različita od onoga što oni smatraju da publika smatra dominantnom etno muzikom u Srbiji. U skladu s tim, na festival su učestvovali i izvođači iz inostranstva, za koje se smatra da stvaraju „autentičnu“, „arhaičnu“, etno muziku. Tako bi publika festivala trebalo da upozna i etno tj. kulturu onih „drugih“.

Organizatori festivala pridali su veliku važnost multikulturalnosti, što se može potkrepiti brojnim primerima. Sami organizatori su izjavili da žele da utiču na razvoj međukulturnog dijaloga, pri čemu je posebno bila istaknuta distinkcija između „nas“ i „njih“ („mi“ imamo nešto da ponudimo „njima“). Izjavom da „iz ovog regiona može da se nešto i nauči, da se ponese, i da to sve može da posluži kao svojevrsna inspiracija“, s obzirom na to da je reč o „upoznavanju preko kulture“, implicira se koncepcija kulture kao teritorijalno ograničenog entiteta koji ima tačno definisana obeležja. Ovo se takođe može zaključiti iz želje za povezivanjem sa muzičarima sa različitih teritorija – prema viđenju organizatora, dakle, svi ljudi imaju određena (drugačija) kulturna i etnička obeležja, usled toga što pripadaju različitim teritorijama. Dok Gibo govori o tome kako je etiketa world music proizvedena da bi se stekao osećaj da svaka rasa poseduje određene muzičke karakteristike, u ovom slučaju svaki etnos, tj. svaka teritorijalno određena zajednica kojoj odgovara neka kultura poseduje određene muzičke karakteristike. Jedna informantkinja je navela da postoje evidentne razlike između ponašanja ljudi na severu i jugu Srbije, što se pripisuje njihovom različitom „kulturnom nasleđu“. Ona takođe govori o „izvornim melosima“ koji pripadaju određenoj teritoriji (u ovom slučaju, Srbiji i Turskoj). S druge strane, jasno je da organizatore kulture vide kao jasno određene celine koji karakterišu određene društvene grupe. Organizatori su govorili o „međusobnom upoznavanju preko kulture“, na osnovu čega se može zaključiti da se etno shvata kao skup određenih kulturnih karakteristika koje razlikuju

„nas” od „drugih”. Organizatori su nam takođe rekli: „pomalo se svi menjamo kad čujemo tuđu muziku”, što opet ukazuje na to da organizatori smatraju pripadnost određenom etnosu jednom od bitnih identitetskih odrednica svakog pojedinca. Prema njihovom viđenju, svaka teritorija ima neku svoju autentičnost i kulturu, koju karakterišu određeni jasno definisani elementi (Mađarska ima Kurtoš kolač, Baskija ima chalapartu, Španija, Rumunija i Mađarska imaju hurdi gurdi, Srbija još od srednjeg veka ima neke pesme koje su karakteristične samo za nju, Leskovac ima pljeskavice, itd.). Ovakvo shvatanje etničkih identiteta uslovalo je i izvesne elemente „etnomanije” tokom festivala na Letnjoj pozornici: već pomenute štandove sa širokim asortimanom etno-artikala, kulinarskim radionicama čiji je cilj predstavljanje hrane koja se smatra karakterističnom za određene delove sveta, itd. Na festivalu, identiteti etničkih zajednica i njihove kulture predstavljeni su njihovom muzikom: ovde se jasno vidi veza između muzike, kulture i etničkog (i nacionalnog) identiteta.

Upravo opisano koncipiranje etno muzike (dakle, i samog etna), za koje Čolović navodi da je često među izvođačima i promoterima muzike sveta u Srbiji, nije moguće bez koncipiranja kultura kao jasno definisanih, odvojenih celina, okarakterisanih skupom stalnih elemenata koji je određuju. Takvo shvatanje kulture ima svoju političku manifestaciju u ideji multikulturalizma. Organizatori su nam rekli i da postoji želja za pronalaženjem „novih šablona koji bi se ubacili u našu muzičku tradiciju”. Shvatanje kulture kao nečeg stalnog što ima kontinuitet sa prošlošću je evidentno i iz govora o pokušajima da se pronade „ono što je najkvalitetnije i što je iskonsko”, što postoji vekovima unazad. Iako je predstava o tim „iskonskim” elementima donekle neodređena i nesigurna („prepevali [su] po otprilike nahođenju kako je to moglo da bude pre 300 ili 400 godina”), postoji sigurnost da ona postoji, kao u slučaju izmišljenih tradicija o kojima govori Hobsbom. U suštini, radi se o konstruktivnoj kulturne tradicije Srbije, kao odvojene i zasebne celine, koja se razlikuje od, na primer, turske kulturne tradicije. Prisutno je i razmišljanje o gubitku muzičkih korena usled asimilacije muzičkih elemenata različitog porekla („kada slušaš ove novokomponovane nazovi-narodnjake, čuješ tehno beat kako udara u mozak, i čuješ turski melos s druge strane”, „ima malo turskog i u našem nasleđu”).

Koncept etna je na ovom festivalu konstruisan pre svega kroz muzičke koncerte, ali su bitnu ulogu u

njegovom definisanju imala i propratna dešavanja (umetničke radionice, izložbe, projekcije dokumentarnih filmova) koja možemo označiti terminom „etno-manija”. Na festivalu su grupni identiteti etničkih zajednica i njihove kulture bili predstavljeni njihovom muzikom i njihovim „tradicionalnim kulturnim obeležjima”, što ukazuje na razumevanje etničkog identiteta kao homogenizujuće kategorije koja svoju manifestaciju ima u muzici, kulturi i tradiciji.

Zaključak

U ovom istraživanju analiziran je način na koji se koncept etna konstruiše kroz muzički festival Etnofest u Subotici. Proučen je značaj koji ovaj pojam ima u konstruisanju etničkih i nacionalnih identiteta, kao i za formiranje ideje multikulturalizma.

Uočena je veza između muzike, kulture, tradicije i etničkog (nacionalnog) identiteta. Naime, na ovom festivalu, identiteti etničkih zajednica i njihove kulture bili su predstavljeni njihovom muzikom i njihovim „tradicionalnim” kulturnim obeležjima.

Pokazano je da su načini na koje je koncipiran Etnofest i poruke koje su njegovi organizatori želeli da pošalju posetiocima uslovljeni njihovom konceptualizacijom pojma kulture. Kulture su zamišljene kao teritorijalno određene, ograničene, homogene, stalne i vekovne celine, koje definišu svakog pojedinca (dakle, i muzičara) koji im pripada. Samo zahvaljujući ovakvom konceptu kulture, mogući su koncepti etna i multikulturalizma na kojima je zasnovan ovaj festival.

Iako se važnost etničkog i nacionalnog identiteta na Etnofestu ne ističe direktno, ona je ipak prisutna. Težnje ka približavanju srpskih izvođača muzike sveta inostranim izvođačima i prikazivanju srpskog etno stvaralaštva u svetu, jesu procesi konstruisanja predstava o „našoj” kulturi u odnosu na neke „druge”. Kada se etno muzika koristi za predstavljanje „naše” kulture „drugima”, njena uloga je konstruisanje etničkog identiteta.

Zahvalnost. Zahvaljujemo se rukovodiocu seminara antropologije u Petnici, dr. Marini Simić, kao i saradniku seminara antropologije, Mladenu Đuriću, za savete i smernice u pisanju ovog rada.

Izvor

<http://www.etnofest.org/>, poslednji put pristupljeno 5. 11. 2009.

Literatura

- Bart F. 1997. Etničke grupe i njihove granice. U *Teorije o etnicitetu*. Beograd: XX vek, dodatak
- Brković Č. 2007. Nakon žudnje za kulturom: pregled savremenih koncepata kulture u socio-kulturnoj antropologiji. U *Antropologia – Zbornik radova Odeljenja društvenih nauka IS Petnica* (ur. V. Pecikoza). (*Petničke sveske*, 62) Valjevo: IS Petnica, str. 317-329.
- Bruman C. 1999. Why a successful concept should not be discarded. *Current anthropology*, **40**: Supplement
- Clifford, J. 1988. The Predicament of Culture: *Twentieth-century Ethnography, Literature and Art*. Cambridge: Harvard University Press
- Čolović I. 2006. *Etno*. Beograd: XX vek
- Guilbault J. 1997. Beyond the “World Music” Label – An Ethnography of Transnational Musical Practices. *Grounding Music* (<http://www2.hu-berlin.de/fpm/texte/guilbau.htm> poslednji put pristupljeno 8. 11. 2009)
- Hobsbom E. 2002. *Izmišljanje tradicije*. Beograd: XX vek
- Lukić-Krstanović M. 2005. Etnografsko tumačenje publike Exit Noise Summer Fest-a – etnografski diskurs spektakla. *Glasnik Etnografskog instituta SANU*, **53**: 239.
- Nedeljković S. 2007. *Čast, krv i suze*. Beograd: Zlatni zmaj
- Seymour-Smith C. 1988. *Macmillan Dictionary of Anthropology*. London: The Macmillan Press

Strathern M. 1995. The nice thing about culture is that everyone has it. U *Shifting Contexts: Transformations in Anthropological Knowledge* (ur. M. Strathern). London: Routledge, str. 151-176.

Williams R. 1983. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. New York: Oxford University Press

Wright S. 1998. The Politicization of ‘Culture’. *Anthropologist Today*, **14** (1): 7.

Iva Bačić and Tijana Jakišić

The Concept of Ethno in Ethnofest: Analysis of the Meaning of Ethno Music at the *Etnofest* Music Festival in Subotica

The subject of this study was the ethno music festival called *Etnofest*. Methods for collecting data were semistructured depth interviews with members of the festival organization, as well as observation with participation at the festival. The aim of this study was to analyze the concept of ethno through the festival. It is shown that the festival is based on the notion of culture characterized by clearly defined elements, which makes the concepts of multiculturalism and ethno possible. A connection between music, culture, traditions and ethnic (national) identity was established. When ethnic music is used to represent “our” culture to “others”, its role is to construct ethnic identity.